

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

BİRİNCİ BÖLÜM
KARAR

MAHMUT ERDEM VE MELESE ERDEM BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2021/35183

Karar Tarihi : 14/5/2025

Başkan : Hasan Tahsin GÖKCAN

Üyeler : Recai AKYEL
Yusuf Şevki HAKYEMEZ
Selahaddin MENTEŞ
İrfan FİDAN

Raportör : Yüksel GÜNARSLAN

Başvurucular : 1. Mahmut ERDEM
2. Melese ERDEM

Vekilleri : Av. Yakup GÜVEN
Av. Abdullah ZEYTUN
Av. Ercan YILMAZ

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; bir gösteri yürüyüşü sırasında meydana gelen ölüm olayına ilişkin olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen kayıttan düşürme kararı temelinde gerçekleştirilen soruşturmanın yeniden açılması talebinin reddi nedeniyle yaşam hakkının, ölümden kaynaklanan zararların tazmini istemiyle açılan tam yargı davasının reddi nedeniyle yaşam hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ve tam yargı davasının uzun süre devam etmesi nedeniyle de makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvurular 30/7/2021 ve 13/12/2022 tarihlerinde yapılmıştır. Komisyon, başvuruların kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar vermiştir.

3. Başvuru belgelerinin bir örneği, bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir. Başvurucular, Bakanlığın görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

III. OLAY VE OLGULAR

4. Başvuru formu ve ekleri ile Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen belgelere göre ilgili olaylar özetle şöyledir:

5. Şırnak İl Emniyet Müdürlüğünü 4/12/2009 tarihinde arayan kimliği belirsiz bir kişi 5/12/2009 günü Cizre ilçesinde yapılacak eylem sırasında bir kişinin vurulacağı ve olayın güvenlik güçlerine isnat edileceği hususunda ihbarda bulunmuştur. Söz konusu ihbar, bu tür olaylara karşı duyarlı davranılması amacıyla diğer emniyet birimleriyle birlikte Diyarbakır İl Emniyet Müdürlüğüne bildirilmiştir.

6. Silopi İlçe Emniyet Müdürü 5/12/2009 tarihinde Diyarbakır Terörle Mücadele Şube Müdürü'nü telefon ile arayarak makamına gelen bir kişinin Diyarbakır'da yapılacak protesto yürüyüşü sırasında silah sıkılacağını ve bu durumun polislin üzerine atılacağını sözlü olarak ifade ettiğini bildirmiştir. Telefon görüşmesinin içeriği Diyarbakır Terörle Mücadele Şube Müdürü tarafından tutanağa bağlanmıştır.

7. Kolluk görevlileri tarafından düzenlenen Olay Tutanağı'na göre Abdullah Öcalan'ın İmralı Ceza İnfaz Kurumundaki yeni hücresinin yaşam, sağlık koşullarının elverişsizliğini protesto etmek amacıyla Diyarbakır il merkezinde 6/12/2009 tarihinde izinsiz olarak düzenlenen protesto yürüyüşünde gösterici grubun güvenlik güçlerine saldırması sonucunda müdahale başlamıştır. Sonrasında Şanlıurfa yolunda bulunan bir siyasi partinin il binasına taş ve molotofkokteyli kullanılarak saldırı olduğunun anons edilmesi üzerine olay yerine gidilirken yolda karşılaşılan eylemci grupları yakalamaya yönelik müdahalede bulunulmuştur. Bu sırada İ.C. adlı işyerinin yanındaki tepelik boş alanda, görevli polislere karşı yoğun bir taşlı saldırı gerçekleştiren grubun polislerin üzerine gelmesine engel olmak amacıyla havaya doğru uyarı atışı yapılmış; polis ekiplerinin gelmesi sonucu eylemci grup dağılınca müdahaleye son verilmiştir.

8. Başvurucuların oğlu olan A.E. protesto yürüyüşüne katılanlar arasındadır. Yürüyüş esnasında saat 14.00-14.15 sıralarında ateşli silah mermisi isabetiyle yaralanan A.E. kaldırıldığı Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde vefat etmiştir.

A. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kayıttan Düşürme Kararı Öncesindeki Ceza Soruşturması Süreci

9. Ölüm olayını haber alan Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı (Başsavcılık) resen soruşturma başlatmıştır. Soruşturma kapsamında hastane morgunda Cumhuriyet savcısı ve beraberindeki heyetin katılımıyla otopsi yapılmıştır. Otopsi işlemine ölenin ailesi adına gözlemci sıfatıyla bir genel cerrahi uzmanı katılmıştır. 6/12/2009 tarihli Otopsi Tutanağı'nda sağ skapulada muhtemel ateşli silah mermi çekirdeği giriş yarası, sol omuz ön kısmında muhtemel ateşli silah mermi çekirdeği çıkış yarası gözlemlendiği ve cesetten mermi çekirdeği elde edilmediği belirtilmiştir. Otopsi Tutanağı'na göre kişinin ölümü, ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı iç organ ve büyük damar yaralanması nedeniyle oluşan iç ve dış kanama sonucu meydana gelmiştir.

10. Otopsi işlemi sırasında A.E.nin kan örneği, sağ ve sol el svapları ile mukayese amacıyla on parmak izi alınmıştır. Ayrıca A.E.nin kıyafetleri ile üzerinden çıkan iki parça hâlinde bir poşi, küçük bir boy şırınga ve kanlı bez parçası, beş küçük cam bilye ve kesilmiş iki limon parçası muhafaza altına alınmıştır.

11. Diyarbakır Polisevinin giriş katındaki erkekler tuvaletinde boş kovanlar görülmesi üzerine Polisevine saat 15.50 sıralarında gelen Olay Yeri İnceleme Büro Amirliği görevlileri alaturka tuvalete atılmış dokuz milimetre çapında toplam beş boş kovan tespit ederek kovanları muhafaza altına almıştır.

12. Olay Yeri İnceleme Büro Amirliği görevlileri tarafından olay günü saat 16.00 sıralarında A.E.nin yaralandığı sokakta delil araştırması yapılmış, olay yerinin fotoğrafları çekilmiş ve olay yeri basit krokisi düzenlenmiştir. Söz konusu inceleme kapsamında sokak üzerinde tespit edilen muhtelif kan lekelerinden numuneler toplanmış, bir adet deforme olmuş mermi çekirdeği nüvesi ile bir adet mermi kovanı muhafaza altına alınmıştır.

13. Olaya ilişkin bilgi sahibi oldukları değerlendirilen H.Bu., H.Bo., Ö.A., R.Ö. ve M.B.nin beyanları muhtelif tarihlerde Asayiş Şube Müdürlüğü Cinayet Büro Amirliği görevlilerince alınmıştır. Bu kapsamda 6/12/2009 günü dinlenen yaşı küçük tanık H.Bu., olay günü 50 kişilik bir grubun polise taş ve sopalarla saldırdığını, grubun arkasında bulunan uzun boylu, düz siyah montlu, zayıf, yüzü puşu ile kapalı, 19-20 yaşlarında bir erkek şahsın elindeki siyah renkli tabanca ile polis memurlarına doğru üç el ateş ettiğini, şahsın ateş etmesi ile polise taş atan grubun ön saflarında bulunan bir çocuğun yere düştüğünü beyan etmiştir. Aynı gün dinlenen diğer tanık H.Bo. ise gösterici grubun içinden üç dört el silah sesi duyduğunu, sonrasında arkadaşı A.E.yi yerde gördüğünü, sivil bir araçla arkadaşını hastaneye götürdüklerini beyan etmiştir.

14. Cumhuriyet savcısı, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğüne yazdığı 6/12/2009 tarihli iki farklı müzekkereyle olay yerinde kamera kaydı araştırması yapılmasını ve olay yeri yakınında görevlendirilen polis memurlarının silahlarının yine olay yerinden elde edilen materyallerle karşılaştırma yapılmak üzere Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlüğüne gönderilmesini istemiştir.

15. Olay yeri yakınında görevlendirilen 58 polis memuruna ait tabancalar ile personelin çevre güvenliğinin sağlanmasında kullandığı Kalaşnikof marka üç tüfeğin olay yerinden ve Polisevi tuvaletinden elde edilen materyallerle karşılaştırılması neticesinde 7/12/2009 tarihli uzmanlık raporu düzenlenmiştir. Rapora göre olay yerinden elde edilen bir boş kovan ile Polisevi tuvaletinden elde edilen kovanlardan biri polis memuru H.İ. ye ait tabancadan, Polisevi tuvaletinden elde edilen kovanlardan üçü polis memuru M.T. ye ait tabancadan ve polisevi tuvaletinden elde edilen kovanlardan biri polis memuru V.Ö.nün tabancasından atılmıştır.

16. Cumhuriyet savcısı tarafından 8/12/2009 tarihinde ifadeleri alınan H.Bu ve H.Bo. kollukta yaptıkları açıklamalar ile benzer şekilde beyanlarda bulunmuştur. Olay tarihinde 16 yaşında olan H.Bu.nun ifadesi sosyal hizmet uzmanının katılımıyla alınmıştır.

17. Olay yeri civarındaki işletmelere ait kameralar ile MOBESE kayıtlarının incelenmesi sonrasında düzenlenen tutanakta A.E.nin polise saldıran grupta yer aldığı ve kimliği tespit edilemeyen bir kişinin gruptan ateş ettiği değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bunun üzerine Cumhuriyet savcısının talimatıyla olay yerinde 8/12/2009 tarihinde ikinci defa delil araştırması yapılmıştır. Metal dedektörü kullanılarak yapılan araştırma neticesinde toprağa saplanmış vaziyette bir mermi çekirdeği ile dokuz mm çapında yedi boş kovan tespit edilerek incelenmek üzere Diyarbakır Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlüğüne gönderilmiştir. İnceleme neticesinde düzenlenen 11/12/2009 tarihli uzmanlık raporunda yedi boş kovanın polis memuru S.B. ye ait tabancadan atıldığı, dokuz mm çapındaki deforme mermi çekirdeğinin ise daha önceden incelenen toplam 58 tabanca ve Kalaşnikof marka üç tüfekten atılmadığı tespitlerine yer verilmiştir.

18. A.E.nin giysileri üzerinde Diyarbakır Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlüğü tarafından yapılan inceleme neticesinde düzenlenen 10/12/2009 tarihli raporda ateşli silah yaralanmasının uzak atış sonucu meydana geldiği belirtilmiştir.

19. Başsavcılık; Diyarbakır İl Emniyet Müdürlüğüne yazdığı 11/12/2009 tarihli müzekkere ile olayı görmüş kişiler olup olmadığı hususunda araştırma yapılmasını, olay yerinde bulunması muhtemel boş kovan, mermi çekirdekleri ile ilgili araştırmanın titizlikle yürütülmesini, her ne suretle olursa olsun gösteri ve yürüyüşü telefon veya özel kamera ve cihazlarla tespit eden kişilerin olabileceği gözönünde bulundurularak gerekli araştırmanın yapılmasını istemiştir.

20. Olay sonrasında bir televizyon kanalına olaya ilişkin görüntüler gönderen ve açıklamada bulunan E.K.nın ifadesi 14/12/2009 tarihinde Başsavcılığa alınmıştır. İfadesinde tanık E.K. yedinci kattaki ikametgâhının penceresinden eve doğru bir gösterici grubunun geldiğini, gruptaki bir kişinin sendeleyip yere düştüğünü, sonrasında A.E. olduğunu öğrendiği bu kişinin araca bindirildiği sırada cep telefonu ile kayıt yapmaya başladığını, polislerin tam karşısında bir kişinin ara sokağa doğru kaçan gösterici gruba ateş ettiğini gördüğünü beyan etmiştir. E.K. ayrıca göstericilere ateş eden kişinin hemen karşısında, 5-10 metre ileride üzerinde polis yeleği olan birkaç kişinin olması ve bu kişilerin ateş eden kişiye karışmamaları nedeniyle ateş eden kişinin polis olduğunu zannettiğini ifade etmiştir.

21. Cumhuriyet savcısı 21/12/2009 tarihinde şüpheli kolluk görevlileri S.B., H.İ., V.Ö. ve M.T.nin ifadelerini almıştır. Şüpheli S.B. gösterici grubun kendilerine yoğun şekilde taş atması üzerine inisiyatif kullanarak grubu korkutmak ve grubun dağılmasını sağlamak için kendisine ait tabancayla havaya doğru yedi el ateş ettiğini, olay sırasında A.E.yi görmediğini ve boş kovanları toplamadığını beyan etmiştir. Şüpheli H.İ. de göstericilerin saldırısı nedeniyle yaralandığını, saldırıyı başka türlü defedemeyeceğini anlayan diğer görevliler gibi grubu dağıtmak amacıyla havaya doğru üç el ateş ettiğini, kamera kayıtlarına göre A.E.nin bulunduğu yerin kendisinin silah kullandığı yere uzak olduğunu ve her iki yer arasında bir bina bulunduğunu belirtmiştir. Şüpheli V.Ö. göstericilerin saldırısı nedeniyle yaralandığını, grubu korkutmak ve dağıtmak amacıyla havaya doğru beş el ateş ettiğini, bir fırsatını bulduğunda tutanağa geçirmek ve kötü niyetli kişilerin eline geçmesine engel olmak için bir adet boş kovani alarak Ekip Şefi M.T.ye verdiğini, A.E.nin vurulduğu yer ile kendisinin silah kullandığı yer arasında 300 metre olduğunu beyan etmiştir. Son olarak şüpheli M.T. ifadesinde saldırıları başka türlü defedemeyeceklerini anlayınca grubu korkutup dağıtmak amacıyla havaya doğru üç el ateş ettiğini, yere düşen boş kovanları cebine koyduğunu, ateş ettiği yer ile A.E.nin vurulduğu yer arasında 150-200 metre olduğunu söylemiştir. Ayrıca olay sonrasında V.Ö.nün kendisine Sarf Tutanağı'na geçirilmesi amacıyla bir adet boş kovan verdiğini, bu kovani kendi kovanlarının yanına koyduğunu, Polisevi tuvaletinde ihtiyaç giderirken zeminde bir iki boş kovan gördüğünü, mendilini çıkardığı sırada cebindeki boş kovanların da yere düştüğünü, kovanların pislenmesi ve çok gerekli olmaması nedeniyle onları almadığını, zemindeki diğer kovanları da ayağıyla tuvalet deliğine ittiğini, amacının kovanları imha etmek olmadığını ifade etmiştir.

22. Ankara Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlüğüne düzenlenen 22/12/2009 tarihli uzmanlık raporunda olay yerinden elde edilen bir mermi çekirdeği nüvesi üzerindeki kan örneğinin A.E.den alınan kan örneği ile genotipik olarak uyumlu olduğu belirtilmiştir.

23. Diyarbakır Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlüğünce düzenlenen 12/1/2010 tarihli uzmanlık raporuna göre incelemeye konu mermi çekirdeği nüvesi dokuz mm çapında olduğu değerlendirilen ateşli bir silahtan atılmıştır. Ancak nüveler mermi çekirdeklerinin iç kısmında bulunduğundan atıldığı silahlara ait tespit ve teşhise elverişli izler barındırmamaktadır. Bu nedenle söz konusu nüve parçasının 7/12/2009 tarihli uzmanlık raporu ile incelenen 61 silahtan biriyle atılıp atılmadığı hususunda bir tespitte bulunmak mümkün değildir.

24. Başvurucuların vekilleri soruşturma dosyasına sundukları 21/1/2010 tarihli dilekçe ile olaya ilişkin doğrudan bilgi sahibi olan iki tanığın 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu kapsamına alınarak dinlenmesini istemiştir. Dilekçeye göre bu tanıklar, öldürme eylemini sivil giyimli bir polis memurunun gerçekleştirdiğini görmüştür.

25. Başsavcılık tarafından hazırlanan 11/3/2010 tarihli yazıda şifahi görüşmelere rağmen olaya tanık oldukları ileri sürülen kişilerin ifadelerinin alınması için hazır edilmedikleri belirtilmiştir. Başvurucuların vekillerine hitaben yazılan yazıyla gizli tanık olarak dinletilmek istenen söz konusu kişilerin hazır edilip edilmeyeceklerinin yazılı olarak bildirilmesi istenmiştir.

26. Başsavcılık 23/12/2010 tarihinde soruşturmayı şüpheli polis memurları yönünden tefrik etmiştir. Tefrik edilen soruşturma kapsamında Başsavcılık 16/1/2021 tarihinde zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması suretiyle kasten öldürme suçundan kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermiştir. Anılan kararın ilgili kısmı şöyledir:

"...[Y]asadışı göstericiler arasında yer alan ... maktül [A.E.nin] faili tespit edilemeyen bir şahsın tabanca ile açtığı ateş sonucu ... hayatını kaybettiği, cesedin üzerinden çıkarılan gıysilerin Diyarbakır Kriminal Polis Laboratuvarı'na gönderilerek bu hususta tanzim edilen 10 Aralık 2009 tarihli 2 sayfadan ibaret rapor içeriğinden de anlaşılacağı üzere atış mesafesinin uzak atış olduğu kanaatine varıldığı, olay mahallinden elde edilen boş kovanların ve yine olay mahallinden elde edilen bir adet mermi çekirdeği nüvesinin yapılan laboratuvar incelemelerinde elde edilen mermi çekirdeklerinin yukarıda açık kimlikleri yazılı ve olay esnasında olay mahallinde görevli polis memurlarının tabancalarından çıkıp çıkmadığı hususunun tespiti için görevli tüm polis memurlarının tabancalarına el konularak mukayeseli atış yapıldığı ve elde edilen boş kovanların olay mahallinde ele geçirilen boş kovanlarla mukayesesinin yapıldığı, yapılan mukayese sonucunda düzenlenen ekspertiz raporunda 1 adet ateşli silah ile atılmış olduğu tespit edilen nüve parçasının atıldığı silaha ait tespit ve teşhise elverişli izler barındırmadığından hangi silahtan atılıp atılmadığı hususunda herhangi bir tespitte bulunmanın mümkün olmadığına bildirildiği, yukarıda açık kimlikleri yazılı görevli polis memurlarının tabancalarından bir kısmının polis memurlarına ait olduğu ve şüpheli polis memurlarının alınan beyanlarından da anlaşılacağı üzere tanzim edilen tutanağa göre meydana gelen ve kendilerine yönelik taşı, molotof kokteylli saldırıları defetmek amacıyla havaya ateş etme sonucu yere saçılan boş kovanlar olduğu ve bir kısım boş kovanın toplanarak kötü niyetli kişilerin eline geçmemesi için polis evinin tuvaletine atıldığına ilişkin beyanları ve olay yeri tutanaklarından anlaşıldığı,

Yürütülen soruşturma sonucu olaydan önce Diyarbakır TEM Şube Müdürlüğü'ne ve Şırnak İli Emniyet Müdürlüğü'ne yapılan ve tutanaklarla tespit edilen ihbarlar, tanık olarak ifadesine başvuru olan kişilerin anlatımları, olay mahallinde tespit edilen görüntü kayıtları, maktülden elde edilen nüve parçası ile mukayese amacıyla şüphelilerden ve olay yerinde görevli polis memurlarının tabancalarından alınan mermi çekirdeklerinin mukayesesi ve düzenlenen ekspertiz raporları bir bütün halinde incelendiğinde maktül [A.E.nin] yasadışı gösteri ve yürüyüşün içinde bulunduğu toplulukta iken ve tanık anlatımına göre de bu

topluluğun içinde bulunan yüzü puşu ile sarılı bir şahsın ateş etmesi sonucunda öldürüldüğü kanaatine varıldığı, bugüne kadarki soruşturma evresine kadar maktül [A.E.yi] öldüren şahsın yakalanamadığı gibi açık kimlik bilgilerinin de tespit edilemediği, ayrıca maktül vekillerinin Savcılığımıza hitaben verdikleri dilekçede olayın oluşuna ve kimlerin bu eylemi gerçekleştirdiğine ilişkin iki gizli tanık dinletmek istediklerine ilişkin taleplerine rağmen gizli tanıklarını hazır etmedikleri gibi açık kimlik bilgilerini de bildirmemeleri üzerine maktül vekillerinin gizli tanıkları hazır etmeleri ya da isimlerini bildirmeleri hususunda 11.03.2010 tarihli yazılı bildirim 12-19-22.03.2010 tarihlerinde kendilerine tebliğ edildiği, buna rağmen maktül vekillerinin bu tarihe kadar gizli tanıkları hazır etmedikleri gibi isimlerini de bildirmedikleri, olayın gerçek failinin tespit ve yakalanması için çalışmalara devam edildiği..

Yukarıda anlatılan olayın şüpheli olarak savunmaları alınan şüphelilerin maktül [A.E.nin] öldürülmesi suçunu işledikleri yönünde soyut iddia dışında kesin ve inandırıcı herhangi bir delil elde edilemediği anlaşıldığından,

Şüpheliler hakkında kamu adına kovuşturma yapılmasına yer olmadığına ... karar verildi."

27. Başvurucular; polislin göstericileri hedef alacak şekilde ateş ettiğini, olay yerinde bulunan mermi çekirdeklerini âdeta kendilerini korumak ister gibi toplayıp Polisevi tuvaletine attıklarını, bu çekirdeklerin hangi polislin tabancasından çıktığının saptandığını, polisler hakkında en azından görevi ihmal veya delilleri karartma eylemlerinden dava açılması gerektiğini belirterek kovuşturmaya yer olmadığına dair karara itiraz etmiştir. Siverek Ağır Ceza Mahkemesi 25/6/2011 tarihinde itirazın reddine kesin olarak karar vermiştir. Söz konusu kararın ilgili kısmı şöyledir:

"Olayın geçtiği yerdeki kameralardan elde edilen görüntü ve CD içeriğinden eylemin puşili kişi yada kişiler tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin tanık beyanlarının doğru olduğu anlaşılmış, polisevi tuvaletinde bulunan boş kovanların eylemle doğrudan bağlantısının bulunmadığından gerekçesiyle doğru olan KYOK'na yapılan itirazın reddine karar vermek gerekmektedir."

B. Tam Yargı Davası Süreci

28. Başvurucular, oğullarının ölümü nedeniyle uğradıkları zararların tazmini için İçişleri Bakanlığına başvuruda bulunmuştur. İçişleri Bakanlığının bu talebi reddetmesinin ardından Diyarbakır 2. İdare Mahkemesinde (İdare Mahkemesi) dava açan başvurucular; 100.000 TL maddi, 100.000 TL manevi tazminat ödenmesini talep etmiştir.

29. Başvurucular, dava dilekçelerinde oğullarının güvenlik güçlerinin toplumsal olaya müdahalesi sırasında gerçekleştirdiği hukuka aykırı güç kullanımı neticesinde öldüğünü ve olay sırasında üçüncü kişilerin silah kullandıklarına dair herhangi bir delil bulunmadığını ileri sürmüştür. Olay yerinden elde edilen mermilerin tamamının polislerin silahlarından atıldığına tespit edilmesi, üçüncü kişilerin silahlarından atılan bir mermi bulunmaması ve olay yerinden toplanan mermi çekirdeklerinin Polisevi tuvaletine atılarak kaybedilmeye çalışılması gibi hususların oğullarının polisler tarafından öldürüldüğünü gösterdiğini beyan etmiştir. Başvurucular ayrıca olayın güvenlik güçlerince gerçekleştirilmediğinin kabul edilmesi hâlinde dahi devletin meydana gelen ölümden sosyal risk ilkesi uyarınca sorumlu olduğunu belirtmiştir.

30. İçişleri Bakanlığı; savunmasında A.E.nin kolluk görevlileri tarafından öldürüldüğüne dair delil bulunmadığını, olayın A.E.nin ağır kusuru sonucu meydana geldiğini, bu kişinin hukuka aykırı bir eyleme katılarak polise taşlı ve sopalı saldırıda bulunmuş olması nedeniyle idarenin eylemi ve zarar arasındaki illiyet bağının kesildiğini ileri sürmüştür. İçişleri Bakanlığı ayrıca 17/7/2004 tarihli ve 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılınması Hakkında Kanun uyarınca sosyal risk ilkesine dayalı tazminat taleplerinde husumetin Valilik makamına yöneltilmesi gerektiğini savunmuştur.

31. İdare Mahkemesince 3/11/2011 tarihinde davanın reddine karar verilmiştir. Gerekeçeli kararda, Başsavcılık tarafından verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara atıfla A.E.nin ölümüne neden olan merminin polis tabancasından çıktığını ispat eden herhangi bir delilin bulunmaması nedeniyle idarenin müdahalesiyle davacıların oğlunun ölümü arasında uygun illiyet bağının varlığından söz edilemeyeceği, bu nedenle idareye yüklenebilecek hizmet kusuru olmadığı belirtilmiştir. Kararda ayrıca olayın oluş biçimi dikkate alındığında kusursuz sorumluluk şartlarının da oluşmadığı ifade edilmiştir.

32. Başvurucular, davanın reddi kararına karşı temyiz başvurusunda bulunmuştur. Temyiz dilekçesinde başvurucular, kolluk görevlilerinin olaydan sonra delilleri hukuka uygun olarak toplamak yerine imha etmeye yönelik tutumları ile olay yerinde üçüncü kişilerin silahlarından atılan bir merminin tespit edilememiş olmasının ölümün polis kurşunuyla meydana geldiğini gösterdiğini ifade etmiştir.

33. Temyiz talebini inceleyen Danıştay Onuncu Dairesi 13/10/2015 tarihli kararıyla İdare Mahkemesi kararının usul ve hukuka uygun olduğu gerekçesiyle onanmasına karar vermiştir.

34. Başvurucular son olarak onama kararına karşı temyiz başvurusundaki gerekçelerini tekrar ederek 30/12/2015 tarihinde karar düzeltme talebinde bulunmuştur. Danıştay Onuncu Dairesi 5/4/2021 tarihinde bu talebin reddine karar vermiştir.

35. Başvurucular 2/7/2021 tarihinde öğrendiklerini beyan ettikleri nihai karara karşı 30/7/2021 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvuru 2021/35183 başvuru numarasıyla kaydedilmiştir.

C. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Süreci

36. Başvurucular 21/9/2011 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvurarak oğullarının bir gösteri yürüyüşü sırasında kolluk görevlilerinin aşırı güç kullanımı sonucu öldüğünü ve ölümün ardından açılan ceza soruşturmasının etkili olmadığını ileri sürmüştür.

37. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 19/11/2020 tarihli yazı ile tek taraflı bir deklarasyon sunmayı önermiş ve başvurunun kayıttan düşürülmesine karar verilmesini talep etmiştir. Hükümet tarafından sunulan deklarasyonun ilgili kısmı şöyledir:

"Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, başvuruların oğlunun ölümüne ilişkin koşulların ve ölümüyle ilgili olarak yürütülen soruşturmanın, Sözleşme'nin 2. maddesinde öngörülen koşullara uygun olmadığından üzüntü duymaktadır. Hükümet, etkili soruşturma yükümlülüğü de dâhil olmak üzere, yaşam hakkına gelecekte saygı gösterilmesi için gerekli tüm tedbirleri almayı taahhüt eder.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, müşterek olarak, Melese Erdem ve Mahmut Erdem'e, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde derdest olan yukarıdaki başvurunun tek tarafı deklarasyonunun güvence altına alınması amacıyla, maruz kaldıkları her türlü maddi ve manevi zarar ile masraf ve giderler karşılığında, başvuranlara yansıtılabilecek her türlü vergiden muaf tutulmak üzere 13.500 avro (on üç bin beş yüz avro) ödemeyi teklif ettiğini beyan eder."

38. AİHM, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 2. maddesi kapsamında Hükümetin sunduğu deklarasyon metnini dikkate alarak 30/3/2021 tarihinde başvurunun Sözleşme'nin 37. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (c) bendi uyarınca kayıttan düşürülmesine karar vermiştir. Söz konusu kararın (Erdem/Türkiye, B. No: 64727/11, 30/3/2021) ilgili kısmı şöyledir:

"...30 Mart 2021 tarihinde Komite hâlinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

21 Eylül 2011 tarihinde yapılan yukarıda anılan başvuruyu dikkate alarak,

Başvurunun kayıttan düşürülmesi talebiyle davalı Hükümet tarafından 19 Kasım 2020 tarihinde gönderilen deklarasyonu ve başvuranların bu deklarasyona cevabını göz önüne alarak,

Gerçekleştirilen müzakerelerin sonucunda aşağıdaki kararı vermiştir:

...

11. Mahkeme, Hükümet tarafından önerilen miktarın, üye Devletlerin yaşam hakkının korunmasına yönelik adımlar atma ve etkili bir soruşturma yürütme şeklindeki pozitif yükümlülüğü ile ilgili davalarda hükmedilen miktarlardan daha düşük olduğunu gözlemlemektedir. Ancak, mevcut davaya özgü koşullar ve Hükümet deklarasyonu içerisinde bulunan ikrarın mahiyeti göz önünde bulundurulduğunda, Mahkeme, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir gerekçe bulunmadığı kanaatinde (37. maddenin 1. fıkrasının (c) bendi).

12. Yukarıdaki hususlar ışığında, Mahkeme, Sözleşme ve Protokolleri ile güvence altına alınan insan haklarına saygının, başvurunun incelenmeye devam edilmesini gerekli kılmadığı kanısındadır (37 § 1 maddesinin son cümlesi).

13. Mahkeme, bu bağlamda, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili kısımlarının 2018 yılı Temmuz ayında değiştirildiğini kaydetmektedir. Bu değişikliğe göre, Türkiye'de artık başvuranlar, sadece Mahkeme'nin etkili soruşturma yürütülmediği gerekçesiyle Sözleşme'nin ihlal edildiğine karar verdiği davalarda değil, aynı zamanda başvurunun Mahkeme tarafından dostane çözüm yoluyla veya Hükümet tarafından sunulan tek taraflı deklarasyonlar yoluyla kayıttan düşürülmesi halinde de ilgili Cumhuriyet savcılıklarına başvurarak soruşturmaların yenilenmesini talep etme imkânına sahiptir.

14. Mahkeme, son olarak, Hükümetin tek taraflı deklarasyon metninde belirtilen şartlara uymaması halinde, başvurunun, Sözleşme'nin 37 § 2 maddesi uyarınca tekrar kayda alınabileceğini vurgulamaktadır (bkz. Josipović/Sırbistan (t.k.), no. 18369/07, 4 Mart 2008).

15. Yukarıdaki hususlar ışığında, davanın kayıttan düşürülmesi uygun bulunmuştur.

Bu gerekçelerle, Mahkeme, oy birliğiyle,

Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında davalı Hükümetin sunduğu deklarasyon metninde yer alan koşulları ve yine aynı metin içerisinde sunulan taahhütlerin yerine getirilmesi amacıyla öngörülen yöntemleri dikkate alarak, Başvurunun, Sözleşme'nin 37 § 1 (c) maddesi uyarınca kayıttan düşürülmesine karar vermiştir.

İşbu karar, İngilizce olarak tanzim edilmiş olup, 29 Nisan 2021 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir."

39. Söz konusu AİHM kararı, başvuru vekiline 29/4/2021 tarihinde elektronik posta yoluyla bildirilmiştir.

40. AİHM kararı ile belirlenen 13.500 avro tutarındaki tazminat başvuruculara 3/9/2021 tarihinde ödenmiştir.

D. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kayıttan Düşürme Kararı Sonrasındaki Ceza Soruşturması Süreci

41. Başvurucu vekilleri 9/7/2021 tarihinde Başsavcılığa UYAP üzerinden gönderdikleri dilekçe ile AİHM kararının gereklerine uygun olarak, daha önce verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kaldırılmasını ve soruşturmanın yeniden başlatılmasını talep etmiştir. Dilekçede düzenleme tarihi olarak 30/6/2021 belirtilmiştir.

42. Başsavcılık, AİHM kararının kesinleştiği 30/3/2021 tarihinden itibaren üç aylık yasal sürede başvuruda bulunulmadığı gerekçesiyle soruşturmanın yeniden açılması talebini 12/9/2022 tarihinde reddetmiştir. Ret kararının ilgili kısmı şöyledir:

"...[K]ararın komite kararı olması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 28. Maddesinin 2. Fıkrası uyarınca verildiği tarih olan 30/03/2021 de kesinleştiğinin anlaşıldığı, müştekiler vekilinin 5271 sayılı kanunun [172. maddesinin (3) numaralı fıkrası] gereğince yeniden soruşturma açılması amacıyla Cumhuriyet Başsavcılığımıza 30.06.2021 düzenleme tarihli dilekçe ile başvuru yaptığı ancak bu dilekçenin fiziki olarak gönderilmediği ve sistem üzerinden gönderildiğinin anlaşılması üzerine Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü'ne soruşturma açılması talebinin ne zaman yapıldığına dair yazılan yazıya gelen cevabi yazıda, Av.Yakup Güven'in 09.07.2021 tarihinde ilgili evrakı oluşturduğu aynı gün 09.07.2021 tarih ve saat 16:44:41 de Cumhuriyet Başsavcılığımızda görevli zabıt katibi tarafından evrakın okunduğu anlaşılmıştır.

Her ne kadar müştekiler vekilinin 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun [172.] Maddesinin 3. Fıkrası uyarınca yeniden soruşturma açılmasını talep etmiş ise de, mezkur kararın 30.03.2021 tarihinde kesinleşmesine rağmen Cumhuriyet Başsavcılığımıza yapılan yeniden soruşturma açılması talebinin 09/07/2021 tarihinde yapılışı nazara alındığında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun [172/3] Maddesindeki üç aylık başvuru süresinin geçtiği anlaşılmakla, [yeniden soruşturma açılması talebinin reddine karar verilmiştir.]"

43. Başvurucular, Başsavcılığın kararına Diyarbakır 5. Sulh Ceza Hâkimliği (Hâkimlik) nezdinde itiraz etmiştir. 25/9/2022 tarihli itiraz dilekçesinde başvuru vekilleri, AİHM kararının kendilerine 29/4/2021 tarihinde bildirilmesi nedeniyle üç aylık sürenin bu tarihten

başladığını ancak Başsavcılığın yasal süreyi kararın tebliğinden önceki bir tarihten başlatarak hatalı bir değerlendirme yaptığını ileri sürmüştür.

44. Hâkimlik 8/11/2022 tarihinde anılan itirazın reddine kesin olarak karar vermiştir.

45. Başvurucular 14/11/2022 tarihinde öğrendiklerini beyan ettikleri itirazın reddi kararına karşı 13/12/2022 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvuru 2022/107514 başvuru numarasıyla kaydedilmiştir.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

46. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "*Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar*" başlıklı 172. maddesinin (3) numaralı fıkrası şöyledir:

"Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruşturma açılır."

B. Uluslararası Hukuk

47. Sözleşme'nin "*Yaşam hakkı*" başlıklı 2. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur..."

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun tutulan bir kişinin kaçmasını önleme;

c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması."

48. Sözleşme'nin 13. maddesi şöyledir:

"Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir."

49. Sözleşme'nin "*Komitelerin yetkileri*" başlıklı 28. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

"1. Bir komite, oybirliği ile, 34. maddeye uygun olarak önüne gelen bir bireysel bir başvurunun,

a) kabul edilemez olduğuna veya işlemiden kaldırılmasına, eğer böyle bir karar ek inceleme gerekmezsizin alınabilecek ise, karar verebilir; veya

b) davadaki temel sorun, Sözleşme ve Protokollerinin uygulanması veya yorumlanması ile ilgili olup, zaten Mahkeme'nin yerleşik içtihadının konusu ise, da vayı kabul edilebilir bulabilir ve aynı zamanda davanın esasına ilişkin karar verebilir.

2. 1. fıkra da belirtilen kabul edilebilirlik kararı ile esasa ilişkin karar kesindir.”

50. Sözleşme'nin 46. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"Yüksek Sözleşmeciler Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkemenin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler."

V. İNCELEME VE GEREKÇE

51. Anayasa Mahkemesinin 14/5/2025 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

52. Kişi ve konu yönünden hukuki irtibat bulunması nedeniyle benzer mahiyetteki 2021/35183 ve 2022/107514 numaralı başvuruların birleştirilmesine karar verilmesi gerekir.

A. Yaşam Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddiası

1. Başvurucuların İddiaları ve Bakanlık Görüşü

53. Başvurucular; oğullarının katıldığı bir gösteri yürüyüşü sırasında polisin ateşli silah kullanımı sonucu öldüğünü, ölüme ilişkin başlatılan soruşturmada kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildiğini, AİHM'e yaptıkları başvuru sürecinde devletin yaşam hakkı ihlalinin kabul ederek tek taraflı deklarasyon sunduğunu, AİHM'in bu deklarasyonu dikkate alarak kayıttan düşürme kararı verdiğini, sonrasındaki süreçte AİHM kararının ve tek taraflı deklarasyon yükümlülüklerinin yerine getirilmediğini, bu kapsamda ceza soruşturmasının yeniden başlatılması talebinin uzunca bir süre süruncemede bırakıldıktan sonra hukuka aykırı olarak reddedildiğini beyan ederek yaşam hakkı, adil yargılanma hakkı ve etkili başvuru hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

54. Bakanlık görüşünde, öncelikle kabul edilebilirlik koşullarına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Bakanlık görüşünde bu kapsamda;

i. AİHM kararı sonrasında ödenen tazminatın başvurucuların mağdur sıfatını kaldırıp kaldırmadığının,

ii. Başvurucuların soruşturmanın yeniden açılmasını üç aylık yasal süre içinde talep etmemeleri nedeniyle başvuru yollarını usulüne uygun olarak tüketip tüketmediklerinin,

iii. Başsavcılık tarafından verilen karara yaptıkları itirazın 25/6/2011 tarihinde kesin olarak reddedilmesi nedeniyle başvurucuların şikâyetlerinin Anayasa Mahkemesinin zaman bakımından yetkisi kapsamında olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

55. Bakanlık görüşünde esasa ilişkin olarak somut olay süreci, insan hakları yargısı içtihadı ile mevzuat detaylı olarak aktarılmış; yapılacak değerlendirmede Anayasa ve ilgili mevzuat hükümleri, Anayasa Mahkemesi içtihadı ve somut olayın kendine özgü şartlarının dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir.

56. Başvurucular; Bakanlık görüşüne karşı beyanlarında ceza soruşturmasına ilişkin şikâyetlerinin AİHM kararının gereğinin yerine getirilmemesi, soruşturmanın yeniden açılması taleplerinin sürüncemede bırakılması ve sonrasında reddedilmesine ilişkin olduğunu belirterek başvuru formundaki iddialarını yinelemiştir.

2. Değerlendirme

57. Başvuru konusu olayda Hükûmet, AİHM'e sunduğu tek taraflı deklarasyon ile başvurucuların oğullarının ölümüne ilişkin koşulların ve ölümüyle ilgili olarak yürütülen soruşturmanın Sözleşme'nin 2. maddesinde öngörülen koşullara uygun olmadığını kabul etmiş ve etkili soruşturma yükümlülüğü de dâhil olmak üzere yaşam hakkına saygı gösterilmesi için gerekli tüm tedbirleri almayı taahhüt etmiştir. AİHM de anılan deklarasyonu dikkate almak suretiyle başvurunun kayıttan düşmesine karar vermiştir. Başvurucular anılan karara istinaden soruşturmanın yeniden açılması talebinde bulunmuştur. Başsavcılık; söz konusu talebi, üç aylık yasal süre içinde yapılmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Başvurucular gerek başvuru formunda gerekse Bakanlık görüşüne karşı beyanlarında şikâyetlerinin AİHM kararı sonrasındaki sürece ilişkin olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bu durumda başvurunun bu kısmının olayların baştan itibaren yeniden değerlendirilmesi şeklinde değil AİHM tarafından verilen kararın gereklerinin yerine getirilip getirilmediği meselesi ile bağlantılı olarak yaşam hakkının usul boyutu kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

58. Yaşam hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülükleri kapsamında devlet, yaşam hakkını korumak için oluşturulan yasal ve idari çerçevenin gereği gibi uygulanmasını ve bu hakka yönelik ihlallerin durdurulup cezalandırılmasını sağlayacak etkili bir yargısal sistem kurmakla da yükümlüdür. Bu usul yükümlülüğü şüpheli her ölüm olayının sorumlularının belirlenmesini ve gerekiyorsa cezalandırılmasını sağlayabilecek etkili bir soruşturma yürütülmesini gerektirir (*Cemil Danışman* [1. B.], B. No: 2013/6319, 16/7/2014, §§ 43, 95; *Fatma Akin ve Mehmet Eren* [GK], B. No: 2017/26636, 10/11/2021, § 97).

59. Kolluk görevlilerinin güç kullanması sonucu meydana gelen ölüm olayları hakkında yürütülmesi gereken soruşturma, şüphesiz ceza soruşturmasıdır (*Okan Göçer* [2. B.], B. No: 2017/29596, 13/1/2021, § 58). Bu tür soruşturmanın Anayasa'nın 17. maddesinin gerektirdiği şekilde etkili olduğunun kabul edilebilmesi için soruşturma makamlarının resen harekete geçerek ölüm olayını aydınlatabilecek ve sorumluların belirlenmesini sağlayabilecek bütün delilleri tespit etmesi, soruşturma makamlarının olaya karışan kişilerden bağımsız olması, soruşturmanın makul bir özen ve süratle yürütülmesi, soruşturmanın veya sonuçlarının gerektiği ölçüde kamu denetimine açık olması ve meşru menfaatlerini korumak için ölen kişinin yakınlarının soruşturma sürecine gerekli olduğu ölçüde katılabilmesi gerekir. Ayrıca soruşturma sonucunda alınan karar; soruşturmada elde edilen tüm bulguların kapsamlı, nesnel ve tarafsız bir analizine dayanmalı ve kullanılan gücün gerekliliği ve orantılılığı hususunda değerlendirme içermelidir (*Cemil Danışman*, §§ 98-100; *Fatma Akin ve Mehmet Eren*, § 99). Sözü edilen soruşturmanın temel amacı, yaşam hakkını koruyan mevzuat hükümlerinin etkili bir şekilde uygulanmasını ve vuku bulan ölüm olayında sorumlular ile sorumlulukları tespit etmektir (*Cemil Danışman*, § 97; *Narin Kurt* [GK], B. No: 2018/2540, 1/12/2022, § 91).

60. Başvurucuların şikâyetleri açısından olayda sorumluluğu bulunanların tespiti ve cezalandırılması mağduriyetin giderildiğinin kabulü için gerekli olan hususlardan biridir. Bu nedenle AİHM kararına istinaden tazminat ödenmesi başvurucuların mağdur sıfatını kaldırmamaktadır. Öte yandan Başsavcılığın soruşturmanın yeniden açılması talebini reddederken ortaya koyduğu gerekçe gözönüne alındığında başvurucuların başvuru yollarını usulüne uygun olarak tüketip tüketmediği öncelikle değerlendirilmelidir.

61. Bireysel başvuru yolunun ikincil niteliği gereği, Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulabilmesi için öncelikle olağan kanun yollarının tüketilmesi zorunludur. Başvurucunun bireysel başvuru konusu şikâyetini öncelikle ve süresinde yetkili idari ve yargısal mercilere usulüne uygun olarak iletmesi, bu konuda sahip olduğu bilgi ve delilleri zamanında bu makamlara sunması, bu süreçte dava ve başvurusunu takip etmek için gerekli özeni göstermiş olması gerekir (*İsmail Buğra İşlek* [1. B.], B. No: 2013/1177, 26/3/2013, § 17).

62. Bir kanun yoluna başvurulmuş olması tek başına bu yolun tüketildiği anlamına gelmez. Bir kanun yolunun tüketildiğinden söz edilebilmesi için öncelikle usulüne uygun bir başvuru yapılması, yapılan başvurunun sonucunun beklenmesi, inceleme süresince öngörülmüş olan yöntem, biçim, süre ve diğer koşullara uygun hareket edilmesi gerekir (*Özlem Türkeş* [1. B.], B. No: 2014/505, 17/7/2014, § 31).

63. Somut başvuru, tek taraflı deklarasyon esas alınarak verilen AİHM kararına istinaden yapılan soruşturmanın yeniden açılması talebinin reddinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda incelemenin konusu, anılan ret kararının yaşam hakkının usul boyutu bakımından bir ihlal oluşturup oluşturmadığıdır.

64. 5271 sayılı Kanun'un 172. maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın etkili soruşturma yapılmadan verildiğinin AİHM'in kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine AİHM'e yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi üzerine kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruşturma açılır.

65. Başsavcılık, incelemeye konu kayıttan düşürme kararının komite tarafından verilmesi nedeniyle Sözleşme'nin 28. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca verildiği tarihte kesinleştiğini kabul etmiş ve üç aylık yasal sürenin başlangıcı olarak 30/3/2021 tarihini esas almıştır. Başsavcılık, başvurucuların üç aylık yasal süre dolduktan sonra 9/7/2021 tarihinde talepte bulunduklarını belirterek soruşturmanın yeniden açılması talebini reddetmiştir. Başvurucular da bu konudaki taleplerini 9/7/2021 tarihinde yaptıklarını kabul etmektedir. Dolayısıyla somut olayda soruşturma mercilerinin AİHM kararının kesinleştiği tarihe, üç aylık yasal sürenin başladığı tarihe ve talebin yapıldığı tarihe ilişkin belirlemelerinde herhangi bir hata bulunmadığı görülmüştür.

66. 5271 sayılı Kanun'un 172. maddesinin (3) numaralı fıkrasında düzenlenen üç aylık yasal süre AİHM kararının kesinleşmesi ile başlamaktadır. Bu nedenle anılan kararın başvuruculara daha sonraki bir tarihte bildirilmesinin yasal sürenin başladığı ve sona erdiği tarihlerin belirlenmesine bir etkisi yoktur. Dahası AİHM kararının başvurucular vekiline bildirildiği 29/4/2021 ile üç aylık yasal sürenin son günü olan 30/6/2021 arasındaki sürenin uzunluğu dikkate alındığında kararın kesinleştikten sonraki bir tarihte bildirilmesinin başvurucuları soruşturmanın yeniden açılması talebinde bulunma hususunda aşırı bir külfet

altına sokmadığı da anlaşılmıştır. Bu nedenle başvurucuların mevzuatta öngörülen süre içinde talepte bulunma konusunda kendilerinden beklenebilecek özeni göstermedikleri ve başvuru yollarını usulüne uygun olarak tüketmedikleri sonucuna varılmıştır.

67. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin *başvuru yollarının tüketilmemiş olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

B. Yaşam Hakkıyla Bağlantılı Olarak Etkili Başvuru Hakkının İhlal Edildiği İlişkin İddia

1. Başvurucuların İddiaları ve Bakanlık Görüşü

68. Başvurucular, oğullarının katıldığı bir gösteri yürüyüşü sırasında kolluk görevlilerinin güç kullanımı sonucu öldüğünü belirterek tam yargı davası sürecinde beyan ve taleplerinin dikkate alınmamasından ve gerekçesiz kararlar verilmesinden yakınarak yaşam hakkı ile etkili başvuru hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Başvurucular son olarak oğullarının genç yaşta öldürüldüğünü, bu nedenle oğullarının ölümünden sonraki yaşamlarının olumsuz etkilendiğini beyan ederek özel hayata ve aile hayatına saygı haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

69. Bakanlık görüşünde, öncelikle AİHM kararı sonrasında ödenen tazminatın başvurucuların mağdur sıfatını kaldırıp kaldırmadığının değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca esasa ilişkin olarak somut olay süreci, insan hakları yargısı içtihadı ile mevzuat detaylı olarak aktarılmış; yapılacak değerlendirmede Anayasa ve ilgili mevzuat hükümleri, Anayasa Mahkemesi içtihadı ve somut olayın kendine özgü şartlarının dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir.

70. Başvurucular, Bakanlık görüşüne karşı beyanlarında Hükûmetin AİHM'e sunduğu tek taraflı deklarasyon ile yaşam hakkının ihlal edildiğini kabul ettiğini beyan ederek başvuru formundaki iddialarını yinelemiştir.

2. Değerlendirme

71. Anayasa Mahkemesi kolluk görevlilerinin güç kullanımı sonucunda gerçekleştiği ileri sürülen, Anayasa'nın 17. maddesine yönelik olan ihlal iddialarını incelediği birçok başvuruda tüketilmesi gereken etkili hukuk yolunun ceza soruşturması olduğunu, tazminat davasının sürece etkisinin bulunmadığını açıkça belirtmiştir (birçok karar arasından bkz. *Onur Cingil* [2. B.], B. No: 2013/7836, 16/4/2015, § 52; *Zeki Güngör* [1. B.], B. No: 2013/8491, 31/3/2016, § 39; *Seyfullah Turan ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2014/1982, 9/11/2017, § 140; *N.T.U. ve N.T.* [2. B.], B. No: 2014/4372, 19/12/2017, § 28).

72. Kolluk görevlilerinin güç kullanması sonucu meydana gelen ölüm olayları hakkında yürütülmesi gereken soruşturma şüphesiz cezai niteliktedir ancak bu durum, tamamlayıcı bir giderim yolu olarak tazminat davasının da öngörülmesine engel değildir. Hatta Anayasa'nın 40. maddesi yaşam hakkının öldürmeme yükümlülüğünün ihlali nedeniyle oluşan maddi ve manevi zararların tazmin edilmesini sağlayacak yargısal mekanizmalar ihdas edilmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. ve 13. maddeleri uyarınca açılacak tam yargı davası bu tür durumlarda tazminata hükmetme imkânı sağlamaktadır. Bu itibarla kamu görevlilerinin güç kullanması

sonucu meydana gelen ölümler sebebiyle uğranılan zararın tazmini için açılan tam yargı davası sürecine ilişkin şikâyetlerin Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde teminat altına alınan etkili başvuru hakkı kapsamında bireysel başvuruya konu edilmesi mümkündür (kötü muamele yasağı yönünden yapılan aynı yöndeki değerlendirme için bkz. *Abdullah Yaşa* [GK], B. No: 2015/12486, 5/11/2020, § 46).

73. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin yaşam hakkıyla bağlantılı etkili başvuru hakkı yönünden inceleme yapabilmesi için ya soruşturma veya yargılama makamlarının öldürmeme yükümlülüğünün ihlal edildiğini en azından özü itibarıyla tespit etmeleri ya da ceza soruşturması üzerine süresi içinde yapılmış bir başvuruda söz konusu ihlalin Anayasa Mahkemesince saptanması gerekir. Ayrıca *Abdullah Yaşa* kararında kötü muamele yasağının esas bakımından ihlal edildiğinin AİHM kararıyla tespit edildiği belirtilerek tazminat davasına ilişkin şikâyetlerin kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Bu bakımdan AİHM'in yaşam hakkının maddi boyutunun ihlal edildiğine ilişkin tespiti de tazminat davası üzerine yapılan başvurunun yaşam hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkı kapsamında inceleme yapılmasını sağlayabilir (kötü muamele yasağı yönünden yapılan aynı yöndeki değerlendirme için bkz. *Ash Leman Ath* [2. B.], B. No: 2018/4065, 5/10/2022, § 67).

74. *Bedriye Öğke ve Cemal Öğke* ([2. B.], B. No: 2019/4799, 27/2/2024) kararına konu olayda olduğu gibi yaşam hakkının maddi boyutunun ihlal edildiğinin idare mahkemesince kabul edilmesi hâlinde de yaşam hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkı kapsamında değerlendirme yapılabilir.

75. Başvuruya konu olayda yaşam hakkının maddi boyutunun ihlali, bireysel başvuru öncesinde soruşturma veya yargılama mercilerince, İdare Mahkemesince ya da AİHM tarafından kabul edilmemiştir. Aksine İdare Mahkemesi, A.E.nin ölümüne neden olan merminin polis tabancasından çıktığını ispat eden bir delilin bulunmaması nedeniyle idarenin müdahalesiyle davacıların oğlunun ölümü arasında uygun ilişiyet bağının varlığından söz edilemeyeceği gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Bununla birlikte tek taraflı deklarasyonda Hükümet, başvuruçuların oğlunun ölümüne ilişkin koşulların da Sözleşme'nin 2. maddesinde öngörülen koşullara uygun olmadığını kabul etmiştir. AİHM de deklarasyondaki bu kabule istinaden kayıttan düşürme kararı vermiştir. Bu nedenle başvuruçuların söz konusu iddialarının yaşam hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Öte yandan başvuruçuların oğullarının ölümünden sonraki yaşamlarının olumsuz etkilenmesi nedeniyle özel hayata ve aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği yönündeki iddialarını detaylandırmamaları ve sadece yakınlarının ölümü nedeniyle duydukları üzüntüden söz etmeleri nedeniyle özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı yönünden ayrı bir değerlendirme yapılması gerekli görülmemiştir.

76. Hükümet tek taraflı deklarasyonla yaşam hakkının ihlal edildiğini kabul etmiş ve başvuruçulara 13.500 avro maddi ve manevi tazminat ödemeyi kabul etmiştir. AİHM'in Hükümetin taahhütlerini dikkate alarak verdiği kayıttan düşürme kararı sonrasında da başvuruçulara ödeme yapılmıştır. Ne var ki tek taraflı deklarasyonda veya kayıttan düşürme kararında maddi ve manevi tazminatlar yönünden bir ayırım yapılmamıştır. Bu bakımdan başvuruçuların uğradıkları maddi ve manevi zarar toplamının tamamıyla karşılanmamış olması mümkündür. Kaldı ki öldürmeme yükümlülüğünün söz konusu olduğu bir durumda başvuruçunun mağdur sıfatının ortadan kalkması, ihlalin yargılama makamlarınca açıkça veya özü itibarıyla kabul edilerek sorumluların eylemlerine uygun ve yeterli cezalarla

cezalandırılmalarına, ölümden doğan zararları için başvurusu tazminat ödenmesine ya da buna ilişkin etkili bir yol sağlanmasına bağlıdır (benzer değerlendirmeler için bkz. *Şehap Korkmaz ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2017/7592, 26/5/2022, §§ 148, 183). Başvurucuların yakınlarının ölümü nedeniyle yürütülen soruşturmada sorumluların bulunarak yeterli cezalarla cezalandırılmaları söz konusu olmamıştır. Bu bakımdan başvuru sahiplerinin mağdur sıfatlarının ortadan kalkmadığı sonucuna varılmıştır.

77. Anayasa'nın "Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" başlıklı 17. maddesinin birinci fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes, yaşama... hakkına sahiptir."

78. Anayasa'nın iddianın değerlendirilmesinde esas alınacak "Temel hak ve hürriyetlerin korunması" başlıklı 40. maddesi şöyledir:

"Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir."

Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır."

Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır."

79. Anayasa'nın 40. maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkı anayasal bir hakkının ihlâl edildiğini ileri süren herkese hakkın niteliğine uygun olarak iddialarını inceletebileceği makul, erişilebilir, ihlalin gerçekleşmesini veya sürmesini engellemeye ya da sonuçlarını ortadan kaldırmaya (yeterli giderim sağlamaya) elverişli idari ve yargısal yollara başvuruda bulunabilme imkânı sağlar. Bunun için sözü edilen başvuru yollarının sadece hukuken olması yeterli olmayıp uygulamada da etkili olması, eş ifadeyle başarı şansı sunması gerekir. Bununla birlikte bir başvuru yolunun gerek hukuken gerekse uygulamada genel anlamda etkili olması, somut olay bakımından etkili başvuru hakkına ilişkin bir müdahale bulunup bulunmadığının değerlendirilmesine engel değildir (*Yusuf Ahmed Abdelazim Elsayad* [2. B.], B. No: 2016/5604, 24/5/2018, §§ 60, 61). Ayrıca etkili başvuru hakkı bakımından inceleme yapılabilmesi kural olarak Anayasa'da teminat altına alınan ve ihlâl edildiği yönündeki hakkın, özgürlüğün ya da yasağın ihlâl edildiğine önceden karar verilmesi şartına bağlı değildir (*Abdullah Yaşa*, § 64).

80. Somut olayda başvuru sahipleri, oğullarının güvenlik güçlerinin hukuka aykırı güç kullanımı neticesinde öldüğünü iddia ederek meydana gelen ölüm nedeniyle uğradıkları maddi ve manevi zararların tazmini talebiyle tam yargı davası açmıştır. İdare Mahkemesi, olaya ilişkin yürütülen ceza soruşturması süreci ve bu süreçte verilen kovuşturmayla yer olmadığına dair karara istinaden ölüm olayı ile güvenlik güçlerinin eylemleri arasında illiyet bağımlı ortaya koyan bir delil bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Bu karar temyiz ve karar düzeltme incelemelerinden geçerek kesinleşmiştir.

81. Somut olayda öncelikle ceza soruşturmasına dair verilen AİHM kararının tam yargı davasına ilişkin süreç içinde görev alan yargısal mercilere bildirildiğine ilişkin bir tespit yapılamamaktadır. Dolayısıyla İdare Mahkemesi ve Danıştay Onuncu Dairesinin karar verirken AİHM kararını gözardı ettiğini söylemek mümkün değildir.

82. Yukarıda ifade edildiği üzere İdare Mahkemesi, davanın reddi şeklindeki sonuca ceza soruşturması kapsamında elde edilen delilleri değerlendirmek suretiyle ulaşmıştır. Ceza muhakemesinde geçerli olan delilleri serbestçe toplama ve değerlendirme ilkeleri nedeniyle yaşam hakkıyla ilgili olaylarda maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından en etkili yöntem ceza soruşturmasıdır. Bu nedenle öncelikle ceza soruşturması sürecinde elde edilen deliller ile İdare Mahkemesinin ulaştığı sonuçlar arasında bir çelişki veya tutarsızlık olup olmadığı değerlendirilmelidir.

83. Olaya ilişkin olarak yürütülen ceza soruşturması ölüm olayının haber alınması sonrasında derhâl başlatılmış, A.E.nin otopsisı Cumhuriyet savcısı ve ölenin ailesinin görevlendirdiği hekimin katılımıyla yapılmış, olay yerinde ve Polisevinde olay yeri incelemesi yapılarak delillerin elde edilmesi için çaba sarf edilmiş, farklı kişi ve kurumlardan kamera kayıtları temin edilmiş, olaya ilişkin bilgi sahibi olan kişilerin beyanlarına başvurulmuş, olay yeri civarında görev alan tüm kolluk görevlilerinin silahları üzerinde balistik incelemeler yapılmış, olay yerinde silah kullandıkları balistik rapor ile tespit edilen şüpheli polis memurlarının ifadeleri bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınmıştır.

84. Başsavcılık tarafından ölümün kolluk görevlilerinin eylemlerinden değil olay yerinde ateşli silah kullanan ve yüzü puşi ile örtülü sivil bir kişinin eyleminden kaynaklandığı sonucuna ulaşılarak kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiştir (bkz. § 26). Bu yöndeki kanaate gösteri yürüyüşü öncesinde emniyet birimlerine iletilen bilgiler (bkz. §§ 5, 6), olay yerinde sivil giyimli bir kişinin ateşli silah kullandığına dair kamera kayıtları (bkz. § 20) ve tanık beyanları (bkz. § 13) değerlendirilerek ulaşılmıştır. Anılan kararda ayrıca olay yerinden temin edilen ve üzerinde A.E.nin kan örneği bulunan mermi çekirdeği nüvesinin hangi silahtan atıldığının tespitinin teknik olarak mümkün olmadığına ilişkin 12/1/2010 tarihli uzmanlık raporuna (bkz. § 23) da yer verilmiştir.

85. Başvurucular, dava dilekçesi ve kanun yolu başvuru dilekçelerinde soruşturma dosyasındaki deliller dışında yeni bir delil temini talebinde bulunmamıştır. Başvuruculara göre ceza soruşturması kapsamında elde edilen deliller ve bu kapsamda özellikle olay yerinde üçüncü kişilerin silahlarından atılan mermi çekirdeğinin veya kovanın bulunmaması A.E.nin polis memurlarının açtığı ateş sonrası öldüğünü göstermektedir ancak kovuşturmaya yer olmadığına dair kararda belirtildiği üzere olay yerinde kolluk görevlileri dışında ateşli silah kullanan sivil bir kişinin olduğu, kamera kayıtları (bkz. § 20) ile tanık beyanlarından (bkz. § 13) anlaşılmaktadır. Bu kapsamda tanık H.Bu. kolluk ve Başsavcılıktaki ifadelerinde bu hususu açıkça beyan etmiştir. Dolayısıyla İdare Mahkemesinin ölüm olayı ile kolluk görevlilerinin eylemleri arasında illiyet bağının tespit edilemediği yönündeki gerekçesinin ceza soruşturması sürecinde toplanan deliller ve kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın içeriği ile uyumsuz olmadığı görülmüştür.

86. Sonuç olarak somut olayda başvurucuların anılan iddiaları İdare Mahkemesi tarafından değerlendirilerek davanın reddine karar verilmiştir. Başvurucuların bu karara karşı yaptıkları temyiz ve karar düzeltme başvuruları ise Danıştay Onuncu Dairesi tarafından incelenerek reddedilmiştir. Anılan yargısal süreç içinde başvurucuların şikâyetlerinin esasına ilişkin değerlendirmeler yapılarak karar verildiği görülmüştür. Bütün bu süreç ve yargısal merci kararları dikkate alındığında temel hak ve hürriyetlerin ihlal edildiğine yönelik şikâyetin etkili bir şekilde incelenmesine imkân sağlanmadığı söylenemeyecektir. Bu nedenle yaşam hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkına yönelik bir ihlalin olmadığına açık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

87. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

C. Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

88. Başvurucular, tam yargı davasının uzun sürmesi nedeniyle etkili başvuru haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Başvurucuların anılan şikâyetlerinin adil yargılanma hakkı kapsamındaki makul sürede yargılanma hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

89. Anayasa Mahkemesi, olay ve olguları somut başvuru ile benzer nitelikte olan *Veysi Ado* ([GK], B. No: 2022/100837, 27/4/2023) kararında anılan şikâyetle ilgili olarak uygulanacak anayasal ilkeleri belirlemiştir. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi 9/1/2013 tarihli ve 6384 sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun'un geçici 2. maddesinde 28/3/2023 tarihli ve 7445 sayılı Kanun'un 40. maddesi ile yapılan değişikliğe göre 9/3/2023 tarihi (bu tarih dâhil) itibarıyla derdest olan, yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmadığı iddialarıyla yapılan başvurulara ilişkin olarak Tazminat Komisyonuna başvuru yolu tüketilmeden yapılan başvurunun incelenmesinin bireysel başvurunun *ikincil niteliği* ile bağdaşmayacağı neticesine varmıştır. Somut başvuruda da anılan kararda açıklanan ilkelerden ve ulaşılan sonuçtan ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmamaktadır.

90. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 2021/35183 ve 2022/107514 numaralı başvuruların BİRLEŞTİRİLMESİNE,

B. 1. Yaşam hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

2. Yaşam hakkıyla bağlantılı etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

3. Makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

C. Yargılama giderlerinin başvuru üzerine BIRAKILMASINA 14/5/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.